BÙI GIẢNG

Câu Chuyện Hôm Qua

Câu chuyện hôm qua

Bùi Giáng

FLIPBOOK-
TỦ SÁCH TIẾNG VIỆT

câu chuyện hôm qua

Bùi Giáng

Bìa: ***M.C.P***
Nguồn: ***Thư Quán bản thảo***

câu chuyện hôm qua

BÙI GIÁNG

Tuần báo KHỞI HÀNH
số 92 – ngày 17/2/1971

Đọc sách có lúc nên đọc chăm chú, có lúc nên đọc lơ đễnh. Đọc lơ đễnh, nghĩa là đọc một đường mà nghe ra một nẻo. Nhìn một nẻo mà thấy ra 1 ngã ba.

Nói một cách nôm na thì ấy là; có lúc nên chăm chăm chú chú bo bo hiểu theo nghĩa đen và có lúc nên mơ màng hiểu theo mông lung nghĩa bóng.

Sao gọi là nghĩa bóng?

Nghĩa bóng là nghĩa có mang theo những sương bóng sa mù thường lổ đổ rớt hột vây phủ những ngã ba.

Sao gọi là ngã ba?

Ngã ba là nơi mà con đường ngôn ngữ rẽ ra làm ba hướng. Ba hướng của một con đường? Vâng. Một mà ba. Ba mà một.

Một hôm đếm một ra ba.
Thật là lạ lắm ấy là cái chi?

Tự nêu câu chất vẫn như thế xong, là có thể nhảy vọt vào giửa cơn lốc ngôn ngữ tĩnh mịch của vài bộ kinh Phật. Của vài pho sách vũ hiệp. Của vài câu thơ Whitman, Nguyễn Du.

Rồi từ ngẫu nhĩ gặp nhau...

Theo nghĩa đen thì đó là lời kể chuyện Kim Trọng tán tỉnh Thúy Kiều. Còn theo nghĩa bóng?

Nghĩa bóng rất có thể là? Là: Thúy Kiều tỉnh tán Trọng Kim?

Trọng Kim có nghĩa là đồng Đô La mà cũng có nghĩa không hẳn là đồng Đô La.

Cũng như thơ Lá Cỏ Whitman không nhất thiết tất nhiên phải là thơ lá cỏ. Lấy trong ý tứ mà suy? Cái gì hiện ở phía sau câu thơ? Câu thơ không nói rõ ra nhưng vẫn cho thấy một cái gì khác hiện ra ở phía sau lời nói của câu thơ. Cái khác ấy là cái chi?

Nhờ ngày hành cước phương xa

Gặp sư Tam Hợp ấy là Đạo Cô.

Đạo cô có thể là ni cô mà cũng có thể không hẳn là cô ni. Bởi vì cuộc gặp gỡ Đạo Cô kia xảy ra giữa một cuộc du hành mênh mông phương xa hành cước trong một ngày nhớ lại.

Nhớ

Ngày

Hành cước phương xa...

Phương xa đã đi về cận lập phương gần. Và ngày quá khứ đã như lai vào trong hiện tại.

Và như lai lại có nghĩa: vô sở tòng lai, diệc vô sở khứ.

Do đó có câu:

Giác Duyên (...?...?) ân cần

Tạ từ thoát đã dời chân cõi ngoài

Dời chân ra cõi ngoài? Cõi ngoài là cõi nào? Không rõ. Chỉ biết rằng:

Cõi ngoài không phải là cõi trong của một cuộc xô bồ báo ân báo oán. Từ cõi ngoài nọ sẽ văng vẳng một âm thanh

không lời còn vọng mãi vào giữa cuộc náo động hôm nay.

Bởi đâu có sự ấy?

Nói lơ lửng theo lối Hoelderlin Heidegger thì thấy bởi vì "l'esprit aime la Colonie". Ấy bởi vì Tinh Thần vốn yêu dấu cõi bờ nước non Thuộc Địa.

"l'esprit aime la Colonie… la Colonie est la Fille qui rappelle la Mère patrie".

Tinh thần yêu dấu nước non Thuộc Địa xa vời. Cô Lôn Ni là người con gái khiến ta nhớ lại Bà Mẹ của nàng là Mẫu Quốc thân yêu.

"En l'aimant, c'est donc uniquement la Mère que l'esprit aime d'une façon médiate et cachée"

Vậy thì? Lúc

Yêu người con gái Cô Lôn Ni

Thì ấy là chỉ duy

Riêng biệt yêu Bà Mẹ của nàng.

Thầm yêu trộm dấu bấy lâu Bà Mẹ

Nên la cà dan díu lâu bấy

Với đứa con

La Mère, elle est pourtant difficile à gagner, la Renfermée.

Bà Mẹ, cái con Người Khép Kín

Bà Mẹ dị thường nọ

Tuy nhiên quả thật là

Khó khăn chiếm đoạt

(Khó khăn rất mực).

"Parce que l'esprit ne fuit pas sim-

plement dans le dépaysment, mais parce qu'il aime la Colonie, aimant ainsi, il est dans un sens essentiel, hors de chez soi: il n'est pas chez lui".

Bởi vì tinh thần

Không chỉ duy chạy trốn

Vào trong lưu lạc

Nhưng bởi vì (nhân vì)

Nó yêu dấu

Cái cô gái Cô Lôn Ni

Thì, yêu dấu như vậy

Theo một nghĩa cốt yếu

Nó lạc ra ngoài cõi gia cư

Nó không còn tại gia nữa.

Tuy nhiên .. Nó không còn tại gia...

Không còn tại gia, chẳng hề có nghĩa rằng "chỉ còn ta dại". Không còn tại gia, trái lại, rất có nghĩa rằng là: sắp còn tái giá.

Cái luận điệu chơi chữ riêng biệt của ông Heidegger sắp đưa ngôn ngữ vào trung tâm một vùng tư tưởng nghiêm mật; trụ vô sở trụ. Vô sở trụ nhi trụ.

Phận bèo bao quản nước sa

Lênh đênh đâu nữa cũng là lênh đênh

Đó là chỗ để Hoelderlin viết những lời mênh mông: Présence de l›aimable. Lucidité dans l›infortune... L›entendement de l›homme dans sa marche sous le ciel de l›impensable».

Sự hiện diện của diễm kiều khả ái. Thông tuệ trong hoạn nạn lưu ly. Niềm giác ngộ của con người trong bước đi

dưới vòm trời sương bất khả tư nghị.

Đó là cái vùng riêng biệt để cho tư tưởng đi về. Trong cái vùng riêng biệt đó, ông Heidegger nêu câu hỏi:

Triết học đã đi vào chung cục? Không còn lối bước ra? Nếu như triết học không còn lối bước đi nào nữa, thì có thể nào vẫn còn một thông đạo cho tư tưởng đi bước được chăng?

Từ đó con đường tư tưởng hốt nhiên biến thành cuộc đối thoại với thi ca.

Sau giai đoại Sein und Zeit, bỗng nhiên ngôn ngữ Heidegger biến đổi. Man mác khắp những trang sách về sau, cứ thấy luẩn quất hình bóng Cô Thơ, Thi Ca Nương Tử...

Cũng vì lẽ đó nên lúc nắm lấy lời kia (?) của Nietfzche, ông Heidegger muốn

xô ùa chúng, ta vào giữa Một Vùng Gái Tơ Sa Mạc với Zarathustra. PARMI LES FILLES DU DÉRERT, là nơi chốn mà ngôn ngữ Zarathustra đi vào giai đoạn cuối. Sau những Giờ Ngọ, giờ Lặng Lẽ Nhất.

Màu hoang đảo từ nay em sẽ thấy

Cát xa bờ tơ chỉ rối chiêm bao

Về phố thị lúc mặt trời đúng ngọ

Giấc niên man xin liều liệu đi vào

(MƯA NGUỒN)

Liều liệu đi chơi một trận giữa, "mưa nguồn" kể ra cũng có phần thong dong mát mẻ, vì quên mất những tiếng thốt man dại đoạn trường.

Ta gọi đó là Đoạn Trường Tái Tân Thanh. Vậy từ nay Vịnh Kiều. tiếp hậu

cái thông đạo ngã ba Nguyễn Du, một thông đạo khác mở ra theo lối:

Hỏi tên rằng biển xanh đâu

Hỏi quê rằng mộng ban đầu đã xa

Gọi tên rằng một hai ba

Đếm là diệu tưởng đo là nghĩ tâm

Tuy nhiên, ấy chẳng qua cũng là nói cho có thể thống tươm tất đầu đuôi. Đơn sơ hơn, nên viết vài câu lai rai như cũ:

Bỏ hay chân xuống một vùng

Nước truông là lá thu rừng xuống khe

Trung niên thi sỹ già nua còn viết ra được lời thơ dại đến thế, ấy chẳng qua cũng là tương ứng với lời thơ thanh xuân thi sỹ nào đã hỏi;

Sân ga mái giọt âm thầm

Máu đi có nhớ hồi tâm đêm nào

Tiếng thơ âm thầm từng giọt đi vào mạch thẳm. không liên can chi tới những lời bo bo cố chấp phê bình. Ngài hãy hiểu cho như thế. Sơ Nguyên Hy Lạp từng đã nói rồi:

«Il te faut savoir cela,

Je ne t'appartiens pas,

Tu n'es pas à moi,

Et tes chemins...

Ne sont pas les miens,

Mon âge fleurit ailleurs..

(Đường đi của Ngài

Không phải đường đi của tại hạ

Tuổi tác trung niên của tại hạ

Nở hoa ở cõi khác.)

Cõi khác là cõi ngoài, nơi mà biển và dâu thi đua nhau xanh, khiến cho dâu và biển nhập một không sai biệt. Ông Nguyễn Du muốn nói ra điều đó ở phía sau những tiếng đoạn trường. Ông là kẻ rất mực chịu chơi. Trung Niên Thi Sỹ xin chịu chơi rất mực với ông, bèn cho sa mạc phát tiết tồn lưu. một cách lai rai đười ươi đùn đẩy:

Yêu đào từ mọc cành thoa

Ngần sương thúy đạm vừa sa dấu bèo

Trung Niên Thi Sỹ

Je parle de si loin,

Comment m'entendez-vous?

Tôi nói từ một cõi rất xa

Ngài nghe tôi như thế nào?

(René Char)

Nghe là nghe từ cõi bên kia? Nghe ra? Nghe ngóng? Nghe vào? Nghe vào ra xa hơn nữa?

"Il s'agit d'écouter, non pas moi, mais les Logos". Vấn đề sự vụ là nghe, chẳng phải nghe tại hạ, mà nghe cái Lồ gồ.

Nhưng Lồ gồ là cái gì? Ấy không phải là điều xô bồ bừa bãi đáp ngay tại đây. Tạm thời chỉ có thể nói rằng sự vụ nghe, có ba bảy đường. Lần giở cảo thơm cổ lục, ở trong còn lắm điều hay. Người Trung Hoa có hai tiếng chỉ định sự nghe: *thính* và *văn*.

Thính là nghe vành ngoài với lỗ tai.

Văn là nghe vành trong tương ứng với vô thanh vô tức, âm thầm nhỏ giọt về Tâm.

Sân ga mái giọt âm thầm

Máu đi có nhớ hồi tâm đêm nào

Vậy thì đọc thơ phải nên thẩn thơ "lơ đểnh" chút ít. Đừng ráo riết vễnh tai lơ láo. Từ đó lơ đễnh có nghĩa là "lên đỡ". Lên đỡ, ấy là đỡ lên. Đỡ lên là đừng đập cho rớt xuống. Đập cho rơi xuống, thì cái trái cây nó dập mất đi. Thì tan hoang tinh thể. Trong khi Lồ Gồ là kết tập, hội tụ đặt để, dàn bày, vân vân

Văn? Thính? Một giờ riêng biệt hồi tâm Phương Trượng Chùa Thiếu Lâm Vạn Hạnh một lần kia đã đáp vào câu hỏi của Nữ Thí Chủ Tam Cô Nương như thế nào?

Ngài lim dim con mắt mà rằng:

Pháp pháp tuy vô tận

Vẫn tắc ứng viết tam

Nễ ứng như thị văn

Bất ứng như thị thính

(Trung niên Thi Sỹ ghi chép)

Từ đó Trung Niên Thi Sỹ chẳng phải là thằng thi sỹ bốn mươi lăm tuổi nên gọi nó là trung niên gì? Nó có thể già nua hơn nhiều, nghĩa là già nua hơn cả những bậc lão thành chín mươi lăm tuổi mà nó thường tặng thơ cho họ. Trung niên thi sỹ là thằng thi sỹ đứng chênh vênh giữa hai bờ cõi để nghe ra những âm thanh chon von tịch hạp:

Gần miền có một mụ nào

Đưa người viễn khách tìm vào vấn danh

Hỏi tên rằng Mã Giám Sinh

Hỏi quê rằng huyện Lâm Thanh cũng gần

Một mụ nào vô danh? Người viễn khách được đưa vào cuộc vấn danh? Câu chất vấn được nêu ra song trùng nhị hội? Người viễn khách dị thường nọ lại lưu trú ở huyện gần? Sa Mạc cận lập bên Tồn Lưu?

Thế có nghĩa là gì?

Lời đáp hiện ra theo lối vịnh vào:

Gần miền có một mụ nào

Ấy là hàng xóm chiêm bao láng giềng

Vấn danh nhiễu loạn thuyền quyên

Hình dung giữa trận ưu phiền ngó nhau.

Nguyễn Du muốn nói lên điều đó. Trong trận ưu phiền ngó nhau giữa buổi Hoàng Hồn Ly Biệt, những ảnh tượng của cõi đời đã biến dạng.

"Le soir qui s' incine du côté de l'esprit donne autre choe au regard, autre chose à la méditation".

Con mắt nhìn ra những gì khác? Hoàng hôn đi về nhiếp dẫn cái gi khác cho suy niệm?

"Le soir change sens et image".

Hãy nghe trở lại ông Nguyễn Du:

Cổ mộc hàn liên phù chữ mộ

Tịnh yên thanh dẫn hải môn thu.

Cái gì hiện ra trong một màu hoàng hôn như thế? Khiến cho con người nhìn

ra một cái gì khác trong những hình ảnh bình minh ban đầu:

Ngày xuân con én đưa thoi,

Thiều quang chín chục đã ngoài sáu mươi...

"Ce que parait, et dont les poètes disent les visages, à travers un tel soir, apparait autre... Le soir transforme, à partir d'une autre figure et d'un autre sens la légende du poème et de la pensée ainsi que leur dialogue".

Cái lời của thơ và của tư tưởng, cũng như cuộc đối thoại giữa đôi bên, đã biến đổi rồi, qua một buổi hoàng hôn như thế. Và duyên do có thể là?

"L'être de l'étant se recueille en l'Adieu de son Destin... "

Thể tính của hiện thể, tồn lưu của hiện tồn đang tụ hội tinh thể mình trong cuộc vĩnh ly định mệnh mình.

Và xin mượn câu thơ của ông Đặng Tấn Tới làm lời chào ly biệt lúc rừng phong thu đã nhuộm màu quan san:

Tóc thề thả lá phong thi

Đường thu quá muộn ta đi quá cùng

(TÂM THU KINH)